

DLA doktori értekezés tézisei

Bartal László

Maleczky Oszkár jelentősége felvételei és kritikái
tükrében

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti

tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2014

DOKTORI TÉZISEK

I. A kutatás előzményei

A doktori disszertáció célja, hogy bemutassa Maleczky Oszkár művészetét napjaink esztétikai horizontjához mérve. A korában legjobb buffóbaritonként számon tartott Maleczkyt visszavonulása után a fiatalabb pályatársak lassan elfeledték, és senki sem foglalkozott azzal, hogy művészetének méltó emléket állítson. Ez tehát nagy hiánya a közelmúlt előadó-történeti kutatásának. Tanárom, Nagy Olivér szavai ösztönöztek arra, hogy az általa nagyra becsült művész életművének és pályájának titkát felkutassam és jelentőségét bemutassam. Jelen munka egy jövőben könyv formájában megjelenő Maleczky monográfia alapvetésének is szeretné magát tekinteni. Az 1948-1960 között készült élő rádió- és televízió-felvételek lehetővé teszik a partitúra, az egykorú kritika és az utólagos esztétikai elemzés összevetését.

II. Források

Maleczky Oszkár családjáról, életéről és szerepeiről több olyan forrás elérhető, amelyet korábban nem ismert a szakirodalom. Megszólaltak Maleczky egykori pályatársai, ismerősei és

rokonai (így például Sólyom-Nagy Sándor, Boros Attila, illetve Maleczki Ágnes). A személyes interjúkban elhangzott visszaemlékezések révén kirajzolódott Maleczky Oszkár életének és művészetének személyes vetülete.

Az értekezés legfontosabb forrását a Magyar Rádió Hangarchívumban megtalálható 4-5 vele készített nagyobb interjú, valamint az 50-60 zenei felvétel jelentette. Ezek közül választottam ki azt az öt reprezentatív operát (*A nürnbergi mesterdalnokok*, *Gianni Schicchi*, *Fidelio*, *Don Pasquale* és *Così fan tutte*), amelyben Maleczky színpadi zsenialitása leginkább megközelíthető.

III. Módszer

A bariton hangfaj, a bariton szerepek és a jelentősebb baritonisták bemutatása után az egyes felvételeket tizenhárom szempont szerint tanulmányoztam. Korrepetitorként, karmesterként azt tapasztaltam, hogy az énekesi pálya legfontosabb feltétele a helyes énektechnika, azaz a hang jó helyen való képzése. Az énektechnika tehát az első szempontom. A következő, hogy mennyire érthető az énekelt szöveg, azaz milyen a szövegmondás. Szintén alapfeltétel a hangok tisztasága és az ívek zenei kivitelezése.

Az énekesi pálya második lépcsője, amikor színpadra is kimerészkedik az előadó. A színpadi lét kihívásait az átélés mélységén és hatásain keresztül elemeztem. Majd figyeltem arra, hogy az adott szerep buffo, illetve démoni karaktere milyen módon tudott megvalósulni. Fontos volt, hogy miként játszott a színpadon Maleczky, mert a Zeneakadémián is a színpadi játékot tanította évtizedeken keresztül.

Az énekesi pálya utolsó magaslata, amikor már művészi partnerként is képes együttműködni. Ugyancsak követelmény, még ha manapság csak ritkán teljesül, hogy az énekes együtt lélegezzen a szerepe határain belül a karmesterrel. Végül az összes szempontot magába is foglalja, illetve felül is múlja az a kérdés, hogy mekkora az előadó állóképessége.

Továbbá, két szubjektív szempontot emeltem be a listára. Egyrészt érdekelt Maleczky máskor felvett előadásaival való összehasonlítás, másrészt magamnak is döntenem kellett, hogy az adott alakítás tetszik-e, vagy sem.

Főként a főszerepei közül válogattam; így került elemzésre *A nürnbergi mesterdalnokok*, a *Gianni Schicchi*, a *Fidelio*, a *Don Pasquale* és a *Così fan tutte*. Maleczky mind az öt operában az intrikus, némileg ellenszenves, ám végtelenül esendő főszereplőit alakítja, így Sixtus Beckmessert, Pizarrót, Gianni

Schicchit, Don Pasqualét és Don Alfonsót. azonban maguk a felvételelemzések jelentik.

IV. Eredmények

A fentebbi szempontok alapján elvégzett elemzések végén megállapítható, hogy az egykori operai berkekben terjesztett legenda, miszerint Maleczky volt a század legjobb Beckmessere, igaz. Annyival lehet kiegészíteni ezt a frappáns esztétikai ítéletet, hogy ez igaz még Maleczky másik négy szerepére is, Don Pasquale-ra, Pizarróra, Gianni Schicchire és Don Alfonsóra.

Hangja a szerepek legmagasabb pontján (a') és a legmélyebben is (F) jól hallható, tiszta és erős marad. Képes egy wagneri nagyzenekart áténekelni (Beckmesserként), de mozarti a capella kiségyüttesben is tud pianóban suttogni (Don Alfonsoként). Ugyanúgy muzikális marad a hangja lassú tempó esetén (például a *Così fan tutte* "Soave sia il vento" tercettjében), mint ahogy a rohamtempót is jól bírja (például a *Don Pasquale* a "Cheti, cheti immantamente" hadaró-duettjében).

A jelen DLA-dolgozat legjelentősebb eredménye azonban az, hogy a szaklexikonok által is buffonak nevezett Maleczkyról a felvételek alapján sikerült bebizonyítani, hogy hangja sokkal gazdagabb. A klasszikus, német énekiskolák

kategóriáit használva, Maleczky hangja egyszerre volt drámai bariton (Pizarroként), bassz-bariton (Don Pasqualeként), és ugyanakkor buffobariton – amely alhangfajt maga a művész egyébként karakterbaritonnak nevezett - (Don Alfonsoként). A Svéd Sándorra jellemző lírai bariton szerepeket leszámítva, bármit játszott, hiteles és muzikális volt; hangja bármelyik karaktert élettel tudta megtölteni. Noha Beckmesserként nyíltszíni nevetést váltott ki, Pizarrója olyan rettenetet keltett, amelyet korábban zsarnok börtönparancsnok nem ért még el a magyar színpadokon. Gianni Schicchi a szövegkönyv szerint egy vidám paraszti karakter, Maleczky Schicchije némileg gúnyos, igencsak ravasz, és minden esetben határozott szereplő.

Maleczky nemcsak egyike volt a nagy hazai énekeseknek, hanem máig meghatározó karaktere az Andrásy úton zajló művészi eseményeknek. Az általa kitalált színpadi megoldások, az egykor ráépített előadások, illetve az ő előadói teljesítménye számos produkcióban még mindig élő esztétikai követelmény.

Véggözetkeztetések

A Maleczky-felvételek alapján nyilvánvaló, hogy a művész a magyar operajátszás aranykorához tartozó meghatározó előadó. Négy évtizeden keresztül való tevékenysége során végig

világszínvonalon szórakoztatta a nagyérdeműt. Nagyvonalú személyisége, precíz muzikalitása és játékos kedélye révén a legnagyobb karmesterek elismerését is kivívta, így például Sergio Failoniét, Otto Klempererét vagy Ferencsik Jánosét.

Jelentős zenei örökséget hagyott hátra, hacsak a felvételeket tekintjük is. A jelen értekezés nem titkolt célja az, hogy ezekből a világrangú felvételekből hivatalosan is megjelenjen több is a komolyzenei piacokon.

V. A felvételek adatai

I. Donizetti: *Don Pasquale*

Felvétel éve: 1959. november. 24.

Felvétel helye: Magyar Rádió

Karmester: Erdélyi Miklós

Zenekar: Magyar Rádió zenekara

Énekkar: Magyar Rádió énekkara

Szereposztás: Don Pasquale: Maleczky Oszkár, Norina: Gyurkovics Mária,

Malatesta: Melis György, Ernesto: Bartha Alfonz, Jegyző: Nádás Tibor

II. Beethoven: *Fidelio*

Felvétel éve: 1948. november 8.

Felvétel helye: Magyar Állami Operaház

Karmester: Otto Klemperer

Zenekar: Magyar Állami Operaház zenekara

Énekkar: Magyar Állami Operaház énekkara

Szereposztás: Leonore: Báthy Anna, Florestan: Rösler Endre, Pizarro: Maleczky

Oszkár, Rocco: Székely Mihály, Marzellina: Mátyás Mária, Jaquino: Angyal

Nagy Gyula, Minister: Koszó István)

III. Puccini: *Gianni Schicchi*

Felvétel éve: 1949 I. 13.

Felvétel helye: Magyar Állami Operaház

Karmester: Ferencsik János

Zenekar: Magyar Állami Operaház zenekara

Énekkar: Magyar Állami Operaház énekkara

Szereposztás: Lauretta: Raskó Magda, Zita anyó: Palánkay Klára, Rinuccio:

Járay József, Gherardo: Angyal Nagy Gyula, Nella: Dobay Lívია, Betto de Signa:

Reményi Sándor, Simone: Kálmán Oszkár, Marco: Somló József, La Ciesca:

Szilvássy Margit, Spineloccio: Fekete Pál, Pinellino: Mally Gyöző, Jegyző:

Katona Lajos, Guccio: Kirvai Ferenc

IV. Mozart: *Così fan tutte*

Felvétel éve: 1960

Felvétel helye: Magyar Állami Operaház (élő TV felvétel)

Karmester: Lukács Ervin

Zenekar: Magyar Állami Operaház zenekara

Énekkar: Magyar Állami Operaház énekkara

Szereposztás: Ferrando: Bartha Alfonz, Guglielmo: Palócz László, Don Alfonso:

Maleczky Oszkár, Fiordiligi: Ágay Karola, Dorabella: Sándor Judit, Koltay

Valéria

V. Wagner: *A nürnbergi mesterdalnokok*

Felvétel éve: 1949. május 6.

Felvétel helye: Magyar Állami Operaház

Karmester: Otto Klemperer

Zenekar: Magyar Állami Operaház zenekara

Énekkar: Magyar Állami Operaház énekkara

Szereposztás: Eva: Osváth Júlia, Walther: Simándy József, Sachs: Losonczy

György, Beckmesser: Maleczky Oszkár, Pogner: Székely Mihály, David: Sárdy

János, Magdalene: Budanovics Mária